

SEMINARAI

Roma Kriaučiuėienė. Tarptautinis seminaras moralinės kompetencijos plėtotės klausimu

Nekyla abejonių, kad šiuolaikinėje visuomenėje yra pripažįstamas tokių moralinių vertybių (teisingumas, pagarba, sąžiningumas ir kt.) reikšmingumas, apie jas daug svarstoma nuo Antikos laikų. Vertybės įvairiais aspektais (klasifikacijos, internalizacijos ir kt.) aptariamos mokslinėje (filosofinėje, psichologinėje ir edukologinėje) literatūroje ir akademinėje aplinkoje, tarptautinėse mokslinėse konferencijose. Pastaruoju metu vertybės vis dažniau tampa mūsų politinio ir socialinio diskurso objektu, tačiau vis dar aktuali išlieka asmens gebėjimo pritaikyti vertybes kasdieniame gyvenime problema, t. y. gebėjimas elgtis vadovaujantis vertybėmis. Moralės psichologijos atstovai teigia, kad toki gebėjimą, įvardijamą moraline kompetencija, galima išugdyti. Remdamasis ilgalaikių tyrimų ir praktinio darbo patirtimi, Konstancos universiteto (Vokietija) profesorius psichologijos dr. Georgas Lindas sukūrė Konstancos dilemų diskusijų metodą (KMDD – Konstanz Method of Dilemma Discussion), skirtą asmens moralinei-demokratinei kompetencijai ugdyti. G. Lindo nuomone, šį metodą galima taikyti įvairaus amžiaus žmonėms, pradedant nuo 8 metų amžiaus, visose ugdymo institucijose (vidurinėse mokyklose, gimnazijose, universitetuose) įvairiose mokymo(si) srityse.

Šių metų liepos 18–21 dienomis Vokietijoje Konstancos universitete buvo organizuotas kasmet vykstantis praktinis seminaras, skirtas mokytojams ir dėstytojams, pageidaujantiems išmokti naudoti Konstancos dilemų diskusi-

jų metodą asmens moralinės-demokratinės kompetencijos plėtojei. Liepos 21–22 dienomis vyko tarptautinis simpoziumas „Moralinė kompetencija ir smegenys“ („Moral Competence and the Brain“), skirtas įvairiems moralinės kompetencijos klausimams aptarti. Dauguma seminaro ir simpoziumo dalyvių buvo iš Vokietijos, taip pat iš Lenkijos, Šveicarijos, Lietuvos ir Pietų Korėjos.

Seminaro metu daug dėmesio buvo skiriama ne tik teoriniams, bet ir praktiniams dalykams. Pirmiausia buvo diskutuojama, ar galima išugdyti moralinę kompetenciją, kokia moralinės kompetencijos reikšmė ir pamatavimo galimybės. Aptarus demokratinio diskurso būtinybę šiuolaikinėje visuomenėje, buvo pagrįstas moralinės-demokratinės kompetencijos ugdymo aktualumas, pateiktas jos apibrėžimas: moralinė kompetencija – gebėjimas spręsti moralinių vertybių konfliktus samprotaujant, o demokratinė kompetencija – gebėjimas spręsti konfliktus su oponentu pasitelkiant diskusijos metodą. Moralinė kompetencija labiau sietina su vidinių mąstymo ir emocijų, o demokratinė – su išorinių procesų valdymu, tačiau dėl panašumo ir integralumo šios dvi koncepcijos įvardijamos kaip viena moralinė-demokratinė kompetencija. Šios kompetencijos plėtotės būtinumas buvo grindžiamas kritine kontroversinių teorijų analize ir eksperimentinės psichologijos tyrimų rezultatais. Padaryta išvada, kad moralinė-demokratinė kompetencija yra pagrindinė gyvenant demokratiame pasaulyje, todėl šią kompetenciją

ne tik galima, bet ir būtina plėtoti ir stiprinti, o geriausias būdas – taikyti KMDD metodą, tačiau norint efektyviai tokį metodą taikyti, reikia tinkamai parengti KMDD mokytojus.

KMDD seminaro organizatorius ir vedėjas profesorius dr. G. Lindas pirmiausiai apibrėžė šio metodo taikymo tikslą – padėti ugdyti asmens moralinę-demokratinę kompetenciją, susidedančią iš moralinių sprendimų kompetencijos, kuri, remiantis L. Kohlbergu (1964), apibrėžiama kaip asmens gebėjimas priimti sprendimus, orientuojantis į universaliąsias moralines vertybes, ir gebėjimas atitinkamai pagal jas elgtis; ir demokratinio diskurso kompetencijos, kuri, pasak J. Habermaso (1990), suprantama kaip gebėjimas išsakyti savo ir išklausti oponento nuomonę konfliktinėmis situacijomis. G. Lindas pabrėžė, jog moralinė-demokratinė kompetencija leidžia asmenims spręsti konfliktus vadovaujantis moraliniais principais, dialogu, vengiant smurto ir panaudoti jėgą; greitai ir kompetentingai spręsti moralines problemas; paklusti įstatymams ir socialinėms elgesio normoms; esant būtinybei padėti kitiems žmonėms; prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi; propaguoti demokratinio gyvenimo principus. KMDD metodo taikymo tikslas – pristatyti besimokantiems moralinę dilemą ir taip stimuliuoti jų gebėjimą spręsti moralines problemas realiaame gyvenime. Taip besimokantiems suteikiama galimybė įgyti moralinių problemų sprendimo patirties, žadina mos jų emocijos, skatinamas savęs vertinimas, sudaromos sąlygos patiems konstruoti dilemas. Šio metodo taikymo efektyvumas buvo patvirtintas atliktų tyrimų išvadomis. Įrodyta, kad, norint pasiekti teigiamų rezultatų, pakanka vienos arba dviejų 90 minučių trukmės moralinių dilemų diskusijų sesijų per metus, tačiau toks KMDD metodo efektyvumas pasiekiamas tik tuomet, kai šioms diskusijoms vadovauja mokantys gerai naudoti KMDD metodą mokytojai / dėstytojai.

Minėta, seminaro dalyviai mokėsi sukurti edukacinę moralinę dilemą vadovaudamiesi didaktiniais principais, pritaikyti dilemų diskusijų metodą savo mokymo sričiai, atliko dilemų aiškinimo pratimus, pagal G. Lindo dilemų kūrimo metodiką koregavo ir tobulino savo sukurtas dilemas, diskutavo ir pristatė dilemas grupėse.

Daug dėmesio taip pat buvo skiriama aptarti moralinės-demokratinės kompetencijos matavimo instrumentą – Moralinių sprendimų testą (Moral Judgment Test) ir praktinei moralinės kompetencijos indekso C reikšmės apskaičiavimo analizei: buvo nagrinėjami ir interpretuojami duomenys, ieškoma galimų klaidų, aptariami dažniausiai kylantys vertinant duomenis klausimai. Taip pat šis instrumentas buvo lyginamas su kitais eksperimentinės psichologijos atstovų sukurtais matavimo instrumentais, aptariami jų skirtumai ir Moralinių sprendimų testo privalumai.

Seminaro dalyviai taip pat buvo mokomi teisingai įvertinti KMDD metodo efektyvumą, supažindinti su išorinio šio metodo taikymo stebėjimo galimybėmis ir gautų rezultatų vertinimo kriterijais.

Tarptautinio simpoziumo „Moralinė kompetencija ir smegenys“ („Moral Competence and the Brain“) pirmasis pranešimas „Neural correlates of moral judgment and moral judgment competence“, kurį skaitė dr. Kristin Prehn iš Berlyno univeristeto (Freie Universität Berlin), buvo skirtas nervų sistemos ir moralinio sprendimo bei moralinės sprendimų kompetencijos koreliacijoms aptarti. Naujausi neuropsichologijos tyrimai leidžia gilintis į neuropsichologinius procesus, kurie vyksta priimant moralinius sprendimus. Tyrimų nustatyta, kad eksperimento dalyviai, kurių moralinės kompetencijos C indeksas buvo žemesnis, neuroniniai tinklai, atsakingi už pažinimo procesus, buvo labiau aktyvinami, nei tų dalyvių, kurių moralinė kompetencija buvo

aukštesnio lygmens. Be to, eksperimento metu buvo nustatytos atvirkščiai proporcingos moralinės kompetencijos C indekso duomenų ir dešiniojo smegenų pusrutulio sričių, atsakingų už informacijos apdorojimą, suaktyvinimo koreliacijos. Tai patvirtino G. Lindo moralinių sprendimų kompetencijos teorijos patikimumą ir parodė, kad, sudarant palankias sąlygas asmens moralinės kompetencijos plėtotei, galima pasiekti teigiamų rezultatų.

Profesorius dr. G. Lindas iš Konstancos universiteto (Konstanz Universität) pranešime „Ko galima išmokyti iš eksperimentinės psichologijos?“ („What can we learn from experimental moral psychology?“) pabrėžė, kad moralės ir smegenų funkcijų sąsajų tema dar nėra labai plačiai nagrinėjama, o tyrimų išvados grindžiamos labai skirtingomis moralės psichologijos koncepcijomis, todėl sunkiai artėjama prie nuoseklios ir bendros teorijos, kurios pagrindu būtų galima teikti rekomendacijas švietimo institucijoms. Pranešėjas labai teigiamai įvertino Kristin Prehn tyrimus šioje srityje.

Kitas simpoziumo dalyvis dr. Borisas Zizekas iš Mainzo universiteto (Johannes Gutenberg-Universität Mainz) gilinosi į vaikų verbalinių moralinių sprendimų ypatumus („On the Origin of Verbal-Judgement-Oriented Moral Science – Jean Piaget’s The Moral Judgement of the Child“). Tyrėjas trumpai apžvelgė ankstyvojo Piaget teoriją, kurioje išvelgiama sprendimo ir po to einančio veiksmo diferenciacija, tačiau šis reikšmingas pastebėjimas neturėjo įtakos vėlesniems Piaget teoriniams darbams ir tyrimo metodams. Orientacija į žodinių sprendimų, siekiant atskleisti elgesio motyvus, nėra tinkamas metodas, nes vaikų elgesys dažnai yra spontaniškas. Remdamasis Ulricho Oevermano rekonstruktyvizmo teorija, pranešėjas darė

išvadą, kad vaiko impulsyvus elgesys gali būti aiškinamas socialine interakcija, kurioje vaikas dalyvauja. Vaikas kuria savo moralinį sprendimą remdamasis savo socialine patirtimi, arba, kitaip tariant, elgiasi pagal nusistovėjusius elgesio modelius remdamasis savo socialine patirtimi ir tik vėliau suformuluoja verbalinį sprendimą.

Man teko aptarti užsienio kalbų studentų – būsimų mokytojų moralinės sprendimų kompetencijos tyrimo rezultatus („Future Foreign Language Teachers’ Moral Judgment Competence“). Nors tyrimo metu buvo atskleista, kad tiriamieji daugiausiai orientuojasi į pokonvencinį Kohlbergo moralinio samprotavimo lygmenį (penktąją ir šeštąją stadijas), o tai reiškia aukštų moralės principų ir normų pripažinimą, tačiau sprenddami moralines dilemas negeba nuosekliai jų taikyti. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad universitetų galimybės plėtoti studentų gebėjimus daryti moralinius sprendimus nėra pakankamai panaudojamos. Taip pat buvo išskirtos būsimų užsienio kalbų mokytojų moralinės kompetencijos plėtotės optimizavimo prielaidos ir pateiktas šių prielaidų ugdymo projektas.

Profesorė dr. Ewa Nowak iš Lenkijos Poznanės universiteto (University of Poznan) nagrinėjo moralinius jausmus („Understanding moral emotions. Philosophical conceptions revisited“). Remdamasi filosofų (Aristotle, Spinoza, Hume, Nietzsche, Ricoeur) bei neuropsichologijos atstovų (Piaget, Damasio) argumentais, ji pripažino, kad, priimant moralinius sprendimus, svarbūs ne tik racionalūs samprotavimai, bet ir jausmai, kuriuos reikia gebėti tinkamai išreikšti ir atpažinti. Moralinių jausmų dėka atpažįstamos moralinės problemos, jausmai atlieka moralinio orientyro funkciją priimant moralinius sprendimus.